

МІЖНАРОДНЕ ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО

УДК 343.97

DOI <https://doi.org/10.32782/ILA.2025.34.02>**МАМЕДОВ Р. А.**

аспірант кафедри морського та міжнародного права

Карпатського національного університету імені Василя Стефаника

ORCID: 0009-0001-8636-7756

ДИРЕКТИВИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВопорушенням ПРОТИ ДОВКІЛЛЯ

Анотація. Вказана стаття присвячена комплексному аналізу проблем протидії кримінальним правопорушенням проти довкілля у Європейському Союзі, а також дослідженню основних шляхів ефективної імплементації європейських підходів у національне законодавство України. У праці серед іншого розглядаються основні напрями європейської політики у сфері охорони навколишнього природного середовища, а також ключові інституції Європейського Союзу, які здійснюють координацію та реалізацію політики у сфері охорони довкілля і політики у сфері кримінальної юстиції. Особливу увагу у статті приділено аналізу новоприйнятої Директиви (ЄС) 2024/1203 «Про захист довкілля за допомогою кримінального права», яка визначає оновлені підходи до криміналізації діянь, які завдають шкоди навколишньому природному середовищу, а також встановлює єдині стандарти відповідальності держав-членів Європейського Союзу у даній сфері. Також, у статті проведено порівняльний аналіз положень зазначеної Директиви та норм чинного Кримінального кодексу України, виокремлено основні розбіжності у підходах визначення складів кримінальних правопорушень проти довкілля, їх кваліфікуючих ознак, а також системи санкцій. Поміж іншим, також зроблено акцент на тому факті, що чинний Кримінальний кодекс України не охоплює значну кількість діянь, визначених кримінально-караними новою Директивою. З огляду на це, наголошено, що українське кримінальне законодавство потребує подальшого вдосконалення з урахуванням сучасних європейських тенденцій у галузі права у сфері охорони довкілля. Відтак, на підставі проведеного дослідження зроблено висновок про доцільність та необхідність оперативної імплементації положень Директиви 2024/1203 у національне законодавство України. Це сприятиме гармонізації правової системи нашої держави з правом Європейського Союзу, посиленню інституційної спроможності правоохоронних органів у сфері боротьби з кримінальними правопорушеннями проти довкілля, підвищенню рівня екологічної безпеки, а також забезпеченню більш ефективної реалізації євроінтеграційного курсу України.

Ключові слова: охорона довкілля, кримінальні правопорушення проти довкілля, законодавство ЄС, Директиви ЄС, протидія кримінальним правопорушенням проти довкілля, національна стратегія протидії кримінальним правопорушенням проти довкілля.

Проблеми. Протидія кримінальним правопорушенням проти довкілля є одним із пріоритетних напрямів кримінально-правової політики Європейського Союзу. Питанню збереження навколишнього природного середовища в цілому присвячені окремі розділи чи не всіх основоположних документів про організацію, створення та функціонування Європейських Співтовариств.

З часу отримання незалежності 1991 року, наша держава взяла цілеспрямований курс на Євроінтеграцію та зобов'язалася відповідно до ратифікованих міжнародних договорів та внутрішньодержавних нормативно-правових актів якнайшвидше здійснити адаптацію національного законодавства до законодавства Європейського Союзу. Частину таких зобов'язань Україна вже виконала, а частина ще потребує належного опрацювання та невідкладного впровадження до практичної реалізації.

Нині, не дивлячись на суттєву протягом останніх років активізацію діяльності щодо апроксимації законодавства України у сфері охорони довкілля до законодавства ЄС, що полягає у прийнятті численних законів та підзаконних нормативно-правових актів, недостатньо опрацьованим все ще залишається питання імплементації законодавства ЄС у сфері протидії кримінальним правопорушенням проти довкілля кримінально-правовими засобами.

Аналіз досліджень і публікацій. Окремі аспекти питань протидії ЄС кримінальним правопорушенням в цілому, та кримінальним правопорушенням проти довкілля зокрема, досліджувалися такими вітчизняними науковцями як Ю.С. Шемшученко, К.П. Задоя, А.М. Шульга, М.І. Хавронюк, В.О. Навроцький, І.І. Митрофанов, Ю.А. Турлова, Ю. В. Баулін, О.О. Житний та інші. Натомість, питанню протидії ЄС кримінальним правопорушенням проти довкілля, особливо у світлі новоприйнятої Директиви (ЄС) 2024/1203, науковцями увага фактично не приділялась.

Отже, стаття має на меті здійснити аналіз кримінального законодавства ЄС у сфері охорони довкілля, зокрема через призму новоприйнятої Директиви (ЄС) 2024/1203, що безумовно матиме суттєве значення для практичної діяльності щодо імплементації законодавства ЄС у сфері протидії кримінальним правопорушенням проти довкілля у національне законодавство України.

Виклад основного матеріалу. Протидія кримінальним правопорушенням проти довкілля є важливою складовою державної політики, адже без належної протидії злочинним діям у цій сфері, не можливо забезпечити сприятливе для існування та життєдіяльності людини та інших організмів навколишнє середовище.

Як зазначає І.В. Козич, у широкому розумінні протидія злочинності – це будь-яка діяльність у сфері соціального управління, яка, не переслідуючи спеціальної мети, сприяє зменшенню злочинності, у тому числі шляхом забезпечення верховенства права та реалізації його інших принципів. У той же час, у вузькому розумінні протидія злочинності – це система

заходів політичного, правового, організаційно-управлінського, ідеологічного, соціального та іншого характеру, спрямованих на зниження злочинності, усунення її чинників, виявлення, припинення та розслідування злочинів, притягнення винних до юридичної відповідальності, відновлення законних прав та інтересів фізичних і юридичних осіб. [1, с. 23]

Питанням охорони довкілля пронизані установчі акти Європейського Союзу. Так, у Преамбулі Консолідованої версії Договору про ЄС однією з цілей утворення цього Співтовариства закріплено, зокрема, принципи сталого розвитку та формування внутрішнього ринку на засадах захисту навколишнього середовища. Розділ XX Договору має назву «Довкілля», в якому визначено досягнення таких цілей: збереження, захист та поліпшення якості довкілля; захист здоров'я людей; раціональне використання природних ресурсів; сприяння на міжнародному рівні у вирішенні регіональних і світових проблем довкілля, захист клімату. [2, с. 1-2]

У свою чергу, правове регулювання питань, що стосуються навколишнього середовища, в державах-членах здійснюється за допомогою норм національного, європейського та міжнародного права, однак із верховенством європейського права, що виявляється в наданні нормам останнього вищої юридичної сили. [3, с. 508]

Охорона довкілля, а також протидія кримінальним правопорушенням проти довкілля в ЄС забезпечується системою діючих нормативно-правових актів (джерелами права ЄС), а також Інституціями (органами), які покликані забезпечувати виконання цих нормативно-правових актів. При цьому, подібно як нормативно-правові акти існують на загальноєвропейському та національному рівнях держав-членів ЄС, аналогічно на загальноєвропейському та національному рівнях діють й відповідні Інституції.

До основних органів, які регулюють питання політики ЄС у сфері охорони довкілля відносяться: Рада ЄС, Європейський Парламент, Європейська Комісія, Генеральний директорат з питань навколишнього середовища, Генеральний директорат з питань клімату, Генеральний директорат з питань сільського господарства та розвитку сільських районів, Європейське агенство навколишнього середовища (ЕЕА), Комітет регіонів тощо.

Крім того, серед інституцій кримінально-правової політики ЄС можна виділити: Європейський Парламент, Європейську Раду, Раду (Раду Міністрів), (Європейську) Комісію, Суд Правосуддя Європейського Союзу, Європейський Центральний Банк, Суд (Палата) Аудиторів, Комітет Європейського парламенту з громадянських свобод, правосуддя та внутрішніх справ – European Parliament Committee on Civil Liberties, Justice and Home Affairs, Тимчасові комітети з вирішення конкретних проблем. [4, с. 11]

Джерела права охорони навколишнього середовища ЄС – це зовнішнє вираження правових норм, що діють у межах ЄС і регулюють суспільні відносини з питань охорони навколишнього середовища. Вони включають норми первинного права, норми вторинного права, прецедентне право та міжнародні договори. Первинне право становлять норми, закріплені

в установчих договорах та договорах, що їх доповнюють, на основі яких діють Європейський Союз та Європейські Співтовариства. Вони мають вищу юридичну силу, пряму дію на території держав-членів Європейського Союзу, є безпосереднім джерелом прав і обов'язків його суб'єктів. Таким чином, норми первинного права закріплені у двох установчих договорах: Договорі про функціонування Європейського Союзу (до вступу в силу Лісабонського договору іменувався Договором про заснування Європейського Співтовариства або Римським договором, діє з 1958 року) і Договорі про Європейський Союз (Маастрихтський договір, діє з 1993 року), які в поєднанні утворюють правові основи ЄС та відповідно права охорони навколишнього середовища ЄС. У свою чергу, до норм вторинного права ЄС, які приймаються на основі установчих договорів, належать директиви, регламенти, рішення, рекомендації та висновки. Право охорони навколишнього середовища ЄС в основному ґрунтується на директивах, що є нормативно-правовими актами Європейського Союзу, які закріплюють правила загального характеру, мають юридично обов'язкову силу і є обов'язковими для виконання на території всього Європейського Союзу. Директиви спрямовані на забезпечення гармонізації національного права, введення спільного правового регулювання в конкретних сферах суспільного життя. Держави-члени зобов'язані інкорпоровати норми, передбачені директивою у своє національне законодавство, тим не менш є вільними у виборі засобів для їх досягнення та можуть самостійно обирати форми і методи дій. Якщо державною-членом не буде приведено законодавство у відповідність із директивою протягом вказаного періоду часу, це буде вважатися порушенням зобов'язань відповідно до установчого договору і тягне за собою відповідні дії з боку Європейської Комісії. [3, с. 513-515]

Основними Директивами, що донедавна регулювали питання кримінально-правової охорони навколишнього середовища ЄС були Директива 2008/99/ЄС від 19.11.2008 «Про кримінально-правову охорону довкілля» [5] та Директива 2009/123/ЄС від 21.10.2009 про внесення змін до Директиви 2005/35/ЄС «Про забруднення з суден та про запровадження штрафів за порушення». [6]

Однак, 11.04.2024 прийнято нову Директиву (ЄС) 2024/1203 Європейського Парламенту та Ради про захист довкілля за допомогою кримінального права та про заміну Директив 2008/99/ЄС та 2009/123/ЄС. [8]

Порівнювати попередні та діючі Директиви у цілях даної статті не має необхідності, оскільки чинне законодавство України у даній сфері не проходило вагомих процедур апроксимації до зазначених вище Директив. Відтак, з практичної точки зору імплементації підлягатимуть положення вже нової Директиви 2024/1203.

Так, не дивлячись на те, що дана Директива не є обов'язковою для нашої держави, її положення містять базові фундаментальні принципи та інструменти, які безумовно підвищать ефективність протидії кримінальним правопорушенням проти довкілля у нашій державі.

Як приклад, Директива декларує необхідність розробити та опублікувати національну Стратегію протидії кримінальним правопорушенням проти довкілля, яка має переглядатися щонайменше кожні 5 років та має містити: 1) цілі та пріоритети національної політики у сфері кримінальних правопорушень проти довкілля, а також механізми регулярної оцінки їх досягнення; 2) повноваження та обов'язки усіх компетентних органів, залучених до боротьби з кримінальними правопорушеннями проти довкілля, питання координації та співпраці між ними; 3) питання щодо підтримання спеціалізації відповідних фахівців у правоохоронних органах, оцінки ресурсів, виділених на боротьбу з кримінальними правопорушеннями даної категорії, а також визначення їх майбутніх потреб.

Принагідно варто згадати, що як на доктринальному, так і на законодавчому рівнях, у нашій державі відсутня належна доктрина та стратегія протидії кримінальним правопорушенням не тільки проти довкілля, а й кримінальним правопорушенням в цілому.

Крім того, вказана Директива містить ряд практичних інструментів, які, вважаю, мають бути невідкладно імplementовані в національне законодавство нашої країни.

Так, дана Директива визначає наступний перелік кримінальних правопорушень проти довкілля: 1) скидання, викид або введення певної кількості матеріалів чи речовин, енергії чи іонізуючого випромінювання в повітря, ґрунт чи воду, що спричиняє або може спричинити смерть або серйозне каліцтво будь-якої особи, або суттєву шкоду якості повітря, ґрунту чи води, або суттєву шкоду екосистемі, тваринам чи рослинам; 2) розміщення на ринку з порушенням заборони або іншої вимоги, спрямованої на захист навколишнього середовища, продукту, використання якого у великих масштабах, а саме використання продукту кількома користувачами, незалежно від їхньої кількості, призводить до викиду, випромінювання або введення певної кількості матеріалів або речовин, енергії або іонізуючого випромінювання в повітря, ґрунт або воду та спричиняє або може спричинити смерть або серйозне каліцтво будь-якої особи або суттєву шкоду якості повітря, ґрунту або води, або суттєву шкоду екосистемі, тваринам або рослинам; 3) виробництво, розміщення або надання на ринку, експорт або використання речовин, як таких, так і в сумішах або у виробах, включаючи їх включення до складу виробів, якщо така поведінка спричиняє або може спричинити смерть або серйозну травму будь-якої особи, суттєву шкоду якості повітря, ґрунту або води, або суттєву шкоду екосистемі, тваринам або рослинам, та: а) обмежена відповідно до Розділу VIII та Додатку XVII до Регламенту (ЄС) № 1907/2006 Європейського Парламенту та Ради; б) заборонена відповідно до Розділу VII Регламенту (ЄС) № 1907/2006; в) не відповідає Регламенту (ЄС) № 1107/2009 Європейського Парламенту та Ради; г) не відповідає Регламенту (ЄС) № 528/2012 Європейського Парламенту та Ради; ґ) не відповідає Регламенту (ЄС) № 1272/2008 Європейського Парламенту та Ради; д) заборонена відповідно до Додатка I до

Регламенту (ЄС) 2019/1021 Європейського Парламенту та Ради; 4) виробництво, використання, зберігання, імпорт або експорт ртуті, сполук ртуті, сумішей ртуті та продуктів з додаванням ртуті, якщо така поведінка не відповідає вимогам, викладеним у Регламенті (ЄС) 2017/852 Європейського Парламенту та Ради та спричиняє або може спричинити смерть або серйозні травми будь-якої особи, суттєву шкоду якості повітря, ґрунту чи води, суттєву шкоду екосистемі, тваринам чи рослинам; 5) виконання проєктів у значенні статті 1 (2) (а), як зазначено у статті 4 (1) та (2) Директиви 2011/92/ЄС Європейського Парламенту та Ради, якщо такі дії здійснюються без дозволу на забудову та завдаються або можуть завдати суттєвої шкоди якості повітря та ґрунту, або якості чи стану води, або суттєвої шкоди екосистемі, тваринам чи рослинам; 6) збір, транспортування або обробка відходів, нагляд за такими операціями та подальший догляд за місцями захоплення, включаючи дії, що вживаються як дилер або брокер, якщо така поведінка: а) стосується небезпечних відходів, яка визначено у статті 3 (2) Директиви 2008/98/ЄС Європейського Парламенту та Ради та стосується значної кількості таких відходів; б) стосується відходів, відмінних від тих, що зазначені в пункті (і), та спричиняє або може спричинити смерть або серйозне каліцтво будь-якої особи, або суттєву шкоду якості повітря, ґрунту чи води, або суттєву шкоду екосистемі, тваринам чи рослинам; 7) перевезення відходів у значенні пункту (26) статі 3 Регламенту (ЄС) 2024/1157 Європейського Парламенту та Ради, якщо такі дії стосуються незначної кількості, незалежно від того, чи здійснюються вони одним перевезенням, чи кількома перевезеннями, які здаються пов'язаними між собою; 8) переробка суден, що підпадають під дію Регламенту (ЄС) № 1257/2013, якщо така поведінка не відповідає вимогам, зазначеним у пункті (а) статі 6 (2) зазначеного Регламенту; 9) скидання забруднюючих речовин з суден, що підпадають під дію статті 3 Директиви 2005/35/ЄС, у будь-яку зону, зазначено у статті 3 (1) цієї Директиви, за винятком випадків, коли таке скидання з суден відповідає умовам для винятків, викладених у статті 5 цієї Директиви, що спричиняє або може спричинити погіршення якості води або шкоду морському середовищу; 10) експлуатація або закриття об'єкта, на якому здійснюється небезпечна діяльність, або на якому зберігаються чи використовуються небезпечні речовини чи суміші, якщо така поведінка та така небезпечна діяльність, речовина чи суміш підпадають під дію Директиви 2012/18/ЄС Європейського Парламенту та Ради або Директиви 2010/75/ЄС Європейського Парламенту та Ради, і така поведінка спричиняє або може спричинити смерть або серйозне каліцтво будь-якої особи, або суттєву шкоду якості повітря, ґрунту чи води, або суттєву шкоду екосистемі, тваринам чи рослинам; 11) будівництво, експлуатація та демонтаж установки, якщо така поведінка та така установка підпадають під дію Директиви 2013/30/ЄС Європейського Парламенту та Ради, і така поведінка спричиняє або може спричинити смерть або серйозні травми будь-якої особи, або суттєву шкоду якості повітря, ґрунту чи води, або

суттєву шкоду екосистемі, тваринам чи рослинам; 12) виробництво, переробка, обробка, використання, утримання, зберігання, транспортування, імпорт, експорт або утилізація радіоактивного матеріалу чи радіоактивних речовин, якщо така поведінка та такий матеріал чи речовини підпадають під дію Директиви Ради 2013/59/Євратом, 2014/87/Євратом або 2013/51/Євратом, і така поведінка спричиняє або може спричинити смерть або серйозні травми будь-якої особи або суттєву шкоду якості повітря, ґрунту чи води, або суттєву шкоду екосистемі, тваринам чи рослинам; 13) забір поверхневих або підземних вод у значенні Директиви 2000/60/ЄС Європейського Парламенту та Ради, якщо така поведінка завдає або може завдати суттєвої шкоди стану довкілля чи екологічному потенціалу поверхневих водних об'єктів або кількісному стану підземних водних об'єктів; 14) вбивство, знищення, вилучення, заволодіння, продаж або пропонування на продаж зразка або зразків виду дикої фауни чи флори, перелічених у Додатку IV або в Додатку V, якщо види в цьому Додатку підлягають тим самим заходам, що й ті, що прийняті для видів у Додатку IV до Директиви Ради 92/43/ЄЕС та зразка або зразків видів, зазначених у статті 1 Директиви 2009/147/ЄС Європейського Парламенту та Ради, за винятком випадків, коли такі дії стосуються незначної кількості таких зразків; 15) торгівля зразком або зразками, або їх частинами чи похідними, видів дикої фауни чи флори, перелічених у додатках А та В до Регламенту Ради (ЄС) № 338/97, та імпорт зразка або зразків, або їх частин, чи похідних, таких видів, перелічених у додатку С до зазначеного Регламенту, за винятком випадків, коли така поведінка стосується незначної кількості таких зразків; 16) розміщення або надання на ринку Союзу чи експорт з ринку Союзу відповідних товарів чи відповідних продуктів з порушенням заборони, встановленої статтею 3 Регламенту (ЄС) 2023/1115, за винятком випадків, коли така поведінка стосується незначної кількості; 17) будь-яка поведінка, яка спричиняє погіршення стану середовища існування в межах охоронюваної території або порушення видів тварин, перелічених у пункті (а) Додатка II до Директиви 92/43/ЄЕС, в межах охоронюваної території, у значенні статті 6 (2) цієї Директиви, якщо таке погіршення або порушення є значним; 18) ввезення на територію Союзу, розміщення на ринку, утримання, розведення, транспортування, використання, обмін, дозвіл на розмноження, вирощування або культивування, випускання в навколишнє середовище або поширення інвазійних чужорідних видів, що викликають занепокоєння Союзу, якщо така поведінка порушує: а) обмеження, викладені у статті 7 (1) Регламенту (ЄС) № 1143/2014 Європейського Парламенту та Ради, та спричиняє або може спричинити смерть або серйозне каліцтво будь-якої особи, або суттєву шкоду якості повітря, ґрунту чи води, або суттєву шкоду екосистемі, тваринам чи рослинам; б) умова дозволу, виданого відповідно до статті 8 Регламенту (ЄС) № 1143/2014, або авторизації, наданої відповідно до статті 9 зазначеного Регламенту, чи спричиняє або може спричинити смерть або серйозні травми будь-якої особи, або суттєву

шкоду якості повітря, ґрунту чи води, або суттєву шкоду екосистемі, тваринам чи рослинам; 19) виробництво, розміщення на ринку, імпорту, експорту, використання або викид речовин, що руйнують озоновий шар, окремо або у вигляді сумішей, як зазначено у статті 2, пункті (а) Регламенту (ЄС) 2024/590 Європейського Парламенту та Ради, або виробництво, розміщення на ринку, імпорту, експорту або використання продуктів та обладнання, а також їх частин, що містять речовини, що руйнують озоновий шар, або функціонування яких залежить від цих речовин, як зазначено у статті 2 (b) зазначеного Регламенту; 20) виробництво, розміщення на ринку, імпорту, експорту, використання або випуск фторованих парникових газів, окремо чи у вигляді сумішей, як зазначено у статті 2, пункті (а) Регламенту (ЄС) 2024/573 Європейського Парламенту та Ради, або виробництво, розміщення на ринку, імпорту, експорту або використання продуктів та обладнання, а також їх частин, що містять фторовані парникові гази або функціонування яких залежить від цих газів, як зазначено у статті 2, пункті (b) зазначеного Регламенту, або введення в експлуатацію таких продуктів та обладнання [7, с. 66-68]. Крім того, Директива передбачає можливість для держав-членів передбачати додаткові кримінальні правопорушення з метою захисту довкілля (стаття 3). [8]

З наведеного переліку діянь, які Директива відносить до кримінально-караних, вбачається, що більшість із передбачених Директивою норм є бланкетними та відсилають до відповідних профільних Директив, що регулюють ту чи іншу сфері охорони навколишнього середовища. Такий спосіб законодавчого регулювання проблеми протидії кримінальним правопорушенням проти довкілля є досить цікавим для дослідження та застосування. Крім того, порівнюючи перелік злочинних діянь згідно Директиви та чинного Кримінального кодексу України, слушно приходимо до висновку про обмеженість та абстрактний характер статей КК України. Так, для прикладу, більшість з наведених в Директиві діянь прямо не охоплюються жодною статтею чинного КК України, а за деякі з них відповідальність передбачена лише опосередковано чи частково.

Також, досліджувана Директива визначає критерії «суттєвої шкоди» довкіллю, серед яких: базовий стан ураженого навколишнього середовища, довготривалість шкоди, масштаб та оборотність пошкодження, а також критерії визначення «чи може поведінка завдати шкоди якості повітря, води або ґрунту, екосистемі, тваринам чи рослинам»: поведінка стосується діяльності, яка вважається ризикованою або небезпечною для довкілля чи здоров'я людини, та вимагає дозволу, який не був отриманий або не виконаний; ступінь перевищення нормативного порогу, значення або іншого обов'язкового параметра, встановленого законодавством або дозволом; характеристика матеріалу або речовини як небезпечної, вибухонебезпечної чи шкідливої для довкілля або здоров'я людини.

Для використання у національній практиці також важливо звернути увагу на види основних та додаткових покарань за вчинення кримінальних

правопорушень проти довкілля у світлі досліджуваної Директиви. Вказаний перелік санкцій є значно ширшим, аніж визначений чинним КК України, який містить застарілі, характерні скоріше «поліцейській», аніж «демократичній» країні, види основних та додаткових покарань за вчинення злочинів цієї категорії, серед яких: штраф, громадські роботи, пробаційний нагляд, обмеження та позбавлення волі, заборона обіймати посади та займатися певною діяльністю (використовується як основне і додаткове покарання) [9].

Так, Директива містить такі пропорційні та ефективні санкції, не передбачені чинним КК України, як: 1) зобов'язання відновити навколишнє середовище протягом певного періоду, якщо пошкодження є оборотним, або виплатити компенсацію за шкоду, завдану довкіллю, якщо шкода є незворотною або правопорушник не в змозі здійснити таке відновлення; 2) позбавлення доступу до державного фінансування, включаючи тендерні процедури, гранти, концесії та ліцензії; 3) анулювання дозволів та уповноважень на здійснення діяльності, що призвела до відповідного кримінального правопорушення; 4) тимчасова заборона балотуватися на державні посади; 5) за наявності суспільного інтересу, після оцінки кожної окремої справи, публікація всього судового рішення або його частини, що стосується скоєного кримінального правопорушення, та призначених покарань чи заходів, які можуть містити персональні дані засуджених осіб. [8]

Аналогічно, особливі види додаткових покарань встановлено Директивою й для юридичних осіб, причетних до скоєння такого виду правопорушень.

Також, Директива декларує необхідність при призначенні покарань враховувати обтяжуючі та пом'якшуючі обставини.

Серед обтяжуючих обставин Директива виділяє: 1) правопорушення спричинило руйнування екосистеми або незворотну чи довготривалу суттєву шкоду; 2) правопорушення скоєно злочинною організацією; 3) правопорушення вчинене шляхом використання підроблених документів; 4) правопорушення скоєно службовою особою державного органу під час виконання службових обов'язків; 5) правопорушник раніше був засуджений за вчинення аналогічного кримінального правопорушення; 6) правопорушення призвело або могло призвести до отримання суттєвих фінансових вигод або дозволило уникнути суттєвих витрат; 7) правопорушник знищив докази або залякав свідків чи заявників; 8) правопорушення скоєно у межах території, класифікованої як зона спеціальної охорони. Серед пом'якшуючих обставин Директива виділяє такі: 1) правопорушник відновив довкілля до його попереднього стану або до початку кримінального провадження мінімізував вплив та масштаби шкоди чи усунув завдану шкоду; 2) правопорушник надав (надає) компетентним органам інформацію, яку вони інакше не змогли б отримати, допомагаючи їм: ідентифікувати докази або притягнути до відповідальності інших порушників; знайти докази. [8]

Крім того, Директивою встановлено мінімальні строки притягнення осіб до кримінальної відповідальності за вчинення правопорушень проти довкілля (за правопорушення, яке передбачає покарання у виді позбавлення волі на строк до 10 років – щонайменше 10 років, до 5 років позбавлення волі – щонайменше 5 років тощо).

Також, Директива звертає увагу на необхідності проведення належної роботи з профілактики кримінальних правопорушень зазначеної категорії. Звертається увага на необхідності забезпечення достатньої кількості кваліфікованих кадрів в органах, що займаються виявленням, розслідуванням, а також винесенням рішень у справах про кримінальні правопорушення цієї категорії, необхідність їх належного фінансового та технічного забезпечення, проведення навчання суддів, прокурорів та працівників поліції, які здійснюють діяльність на означеному напрямку.

Висновки. Наведені вище положення Директиви (ЄС) 2024/1203, не дивлячись на те, що вона не є на даний час обов'язковою для виконання Україною, є ефективними та дієвими, зможуть забезпечити належну протидію кримінальним правопорушенням проти довкілля.

Відтак, для покращення ефективності боротьби зі злочинними діями у сфері охорони навколишнього середовища, необхідно щонайменше розробити національну Стратегію протидії кримінальним правопорушенням проти довкілля, яка міститиме описані вище вимоги, визначені Директивою, здійснити імплементацію повного переліку норм Директиви щодо діянь, які слід відносити до кримінальних правопорушень проти довкілля, а також передбачити національним законодавством повний спектр санкцій, передбачених цією Директивою.

Вказане має суттєве значення не тільки для забезпечення ефективної протидії кримінальним правопорушенням проти довкілля на теренах нашої держави, а й для належної інтеграції нашої держави до Європейської Спільноти та завершення виконання взятих на себе зобов'язань щодо адаптації національного законодавства України до Європейських Стандартів.

Література:

1. Козич І.В. Кримінально-правова політика в сфері протидії злочинам, що вчиняються з застосуванням насильства/дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук/ Львів, 2012, 214 с.
2. Костицький В.В. (Вестмінстерська фундація за демократію). Система законодавства ЄС у сфері охорони довкілля, її основні відмінності від екологічного законодавства України/Дослідження 1. Екологічне право ЄС та його порівняння з українським екологічним законодавством. URL: <https://internews.ua/storage/app/media/rang/Materials/2024/EU/EUEcology1.pdf> (дата посилання 08.09.2025), 57 с.
3. Екологічне право: підручник/ [А.П. Гетьман, Г.В. Анісімова, А.К. Соколова та ін.]; за ред. А.П. Гетьмана, Харків, Право, 2021, 552 с.
4. Основи кримінальної політики Європейського Союзу/ початковий посібник/ автори-упорядники: О.О. Житний, Г.С. Рибалко, Д.С. Слінько, Харків, 2022, 147 с.

5. Директива 2008/99/ЄС про кримінально-правову охорону довкілля, інтернет-ресурс. URL: <https://compass27.info/dyrektyva-2008-99-yes-pro-kryminalno-pravovu-ohoronu-dovkillya/> (дата звернення 08.09.2025).
6. Directive 2009/123/EC of the European Parliament and the Council of 21 October 2009 amending Directive 2005/35/EC on the ship-source pollution and on the introduction of penalties for infringements (Text with EEA relevance), інтернет-ресурс. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2009/123/oj/eng> (дата звернення 08.09.2025).
7. Логвинський Г.В., Інвестиційні інтереси та право екологічної безпеки ЄС: Кримінально-правовий підхід, *Держава та регіони*, серія Право, 2024 № 1 (83), с. 64–69. DOI: <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2024.1.9>.
8. Consolidated text: Directive (EU) 2024/1203 of the European Parliament and of the Council of 11 April 2024 on the protection of the environment through criminal law and replacing Directives 2008/99/EC and 2009/123/EC, інтернет-ресурс. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2024/1203> (дата звернення 08.09.2025).
9. Кримінальний кодекс України, інтернет ресурс, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 08.09.2025).

Mamedov R. European Union Directives in the field of combating environmental crime

Summary. The article is devoted to a comprehensive analysis of the problems of combating environmental crimes in the European Union, as well as the study of the main ways of effectively implementing European approaches into the national legislation of Ukraine. The work, among other things, examines the main directions of European environmental policy, as well as key institutions of the European Union that coordinate and implement environmental and criminal law policies. The article pays special attention to the analysis of the newly adopted Directive (EU) 2024/1203 “On the protection of the Environment through Criminal law”, which defines updated approaches to the criminalization of acts that cause harm to the environment, and also establishes uniform standards of liability of the Member States of the European Union in this area. The article also conducts a comparative analysis of the provisions of the said Directive and the norms of the current Criminal Code of Ukraine, identifying the main differences in approaches to determining the elements of criminal offenses against the environment, their qualifying features, as well as the system of sanctions. Among other things, it was also emphasized that current Criminal Code of Ukraine does not cover a significant number of acts defined as criminally punishable by the new Directive. In view of this, it was emphasized that Ukrainian criminal legislation requires further improvement, taking into account modern European trends in environmental law. Therefore, based on the research conducted, a conclusion was made on the feasibility and necessity of the earliest possible implementation of the provisions of Directive 2024/1203 into the national legislation of Ukraine. This will contribute to the harmonization of the legal system of our state with the law of the European Union, strengthening the institutional capacity of law enforcement agencies in the field of combating criminal offenses against the environment, increasing the level of environmental safety, and ensuring more effective implementation of Ukraine’s European integration course.

Key words: environmental protection, environmental crimes, EU legislation, EU Directives, combating environmental crimes, national strategy for combating environmental crimes.

Стаття надійшла до редакції 05.10.2025

Стаття прийнята 25.10.2025

Статтю опубліковано 17.11.2025

